



Oudere versus jongere starters

drs. D. Snel

drs. A. Bruins

Zoetermeer, december 2004

ISBN: 90-371-0939-X

Bestelnummer: A200410

Prijs: € 30,-

Dit onderzoek maakt deel uit van het programmaonderzoek MKB en Ondernemerschap, dat wordt gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken.

Voor alle informatie over MKB en Ondernemerschap: www.eim.nl/mkb-en-ondernemerschap.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij EIM. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van EIM.

EIM aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with EIM. Quoting of numbers and/or text as an explanation or support in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of EIM.

EIM does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Kenmerken van de ondernemers	7
3	Keuze voor ondernemerschap	9
4	Achtergrond van het starten	13
5	Werkgelegenheid	15
6	Functioneren van het bedrijf	17
7	Investeringen	21
8	Knelpunten	23
9	Toekomstverwachting	25
10	Samenvatting	27

1 Inleiding

De groep oudere starters, ondernemers die ten tijde van de start van het bedrijf 45 jaar of ouder zijn, is in de loop van de jaren een steeds groter deel gaan vormen van de starterspopulatie in Nederland. In 1994 was van alle starters in dat jaar 20% 45 jaar of ouder, van de starters in 2003 was maar liefst ruim 28% 45 jaar of ouder.

De oudere starters blijken in veel opzichten te verschillen van de jongere starters. Dit rapport brengt die verschillen in beeld. In de eerste plaats wordt gekeken naar de start-situatie, bijvoorbeeld de overwegingen waarom men een eigen bedrijf gaat beginnen. Maar we besteden ook aandacht aan verschillen in de prestaties van de bedrijven in de eerste jaren na de start, zoals de groei van werkgelegenheid, de investeringen en de omzet. Daarom zijn in de analyse de starters betrokken die in 1998, 1999 of in 2000 een bedrijf zijn gestart en in 2003 nog met het bedrijf actief waren: dus de 'overlevers'. Er is gebruik gemaakt van gegevens uit onderzoeken die zijn uitgevoerd bij de start van het bedrijf en in 2003.

Achtereenvolgens komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- kenmerken van de ondernemers;
- keuze voor ondernemerschap;
- achtergrond van het starten;
- werkgelegenheid;
- functioneren van het bedrijf;
- investeringen;
- knelpunten;
- toekomstverwachting.

Het rapport wordt afgesloten met een samenvatting waarin de verschillen tussen de oudere en de jongere starters puntsgewijs op een rij zijn gezet.

2 Kenmerken van de ondernemers

Oudere starters zijn vaker man

Tweederde van de starters is van het mannelijk geslacht. Bij de vrouwelijke starters zijn naar verhouding meer jongeren (zie tabel 1). Van de oudere starters is driekwart man.

tabel 1 leeftijd van de starters naar geslacht, en aandeel mannelijke en vrouwelijke starters in totaal

	<i>mannen</i>	<i>vrouwen</i>	<i>totaal</i>
jonger dan 45 jaar	71	82	75
45 jaar en ouder	29	18	25
totaal	100	100	100
aandeel in totaal	66	34	100

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, metingen 1998-2000.

Oudere starters hebben een hoger opleidingsniveau

De oudere starters zijn hoger opgeleid. Ruim de helft (55%) heeft een HBO-, hogeschool- of universitaire opleiding afgerond. Van de jongere starters is ongeveer één op de drie hoger opgeleid (36%). Het accent bij deze groep starters ligt op een afgeronde MBO-opleiding (zie tabel 2).

tabel 2 opleidingsniveau van de starters, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
LO/LBO/leerlingstelsel	17	17	17
MAVO	11	6	10
HAVO/VWO	8	9	8
MBO	28	13	24
HBO	24	32	26
universiteit/hogeschool	12	23	15
totaal	100	100	100

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 1998-2000.

Oudere starters dichten zich minder vaak ondernemerscapaciteiten toe

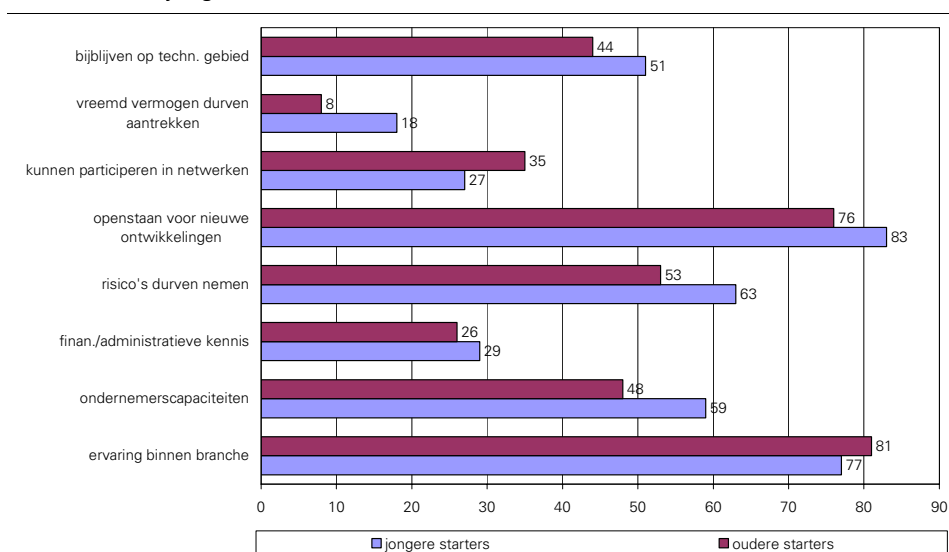
Veel starters geven aan dat zij in belangrijke mate beschikken over ervaring binnen de branche en dat zij openstaan voor nieuwe ontwikkelingen. Dit geldt ook voor de oudere starters: rond 80% geeft aan zeer sterk of sterk over deze eigenschappen te beschikken.

Ten opzichte van de jongere starters geven de oudere starters vaker aan dat men sterk of zeer sterk is in het participeren in relevante netwerken (zie figuur 1).

Daarentegen geeft men op de volgende terreinen minder vaak aan in sterke of zeer sterke mate over de kwalificaties/eigenschappen te beschikken:

- ondernemerscapaciteiten;
- risico's durven nemen;
- vreemd vermogen durven aantrekken.

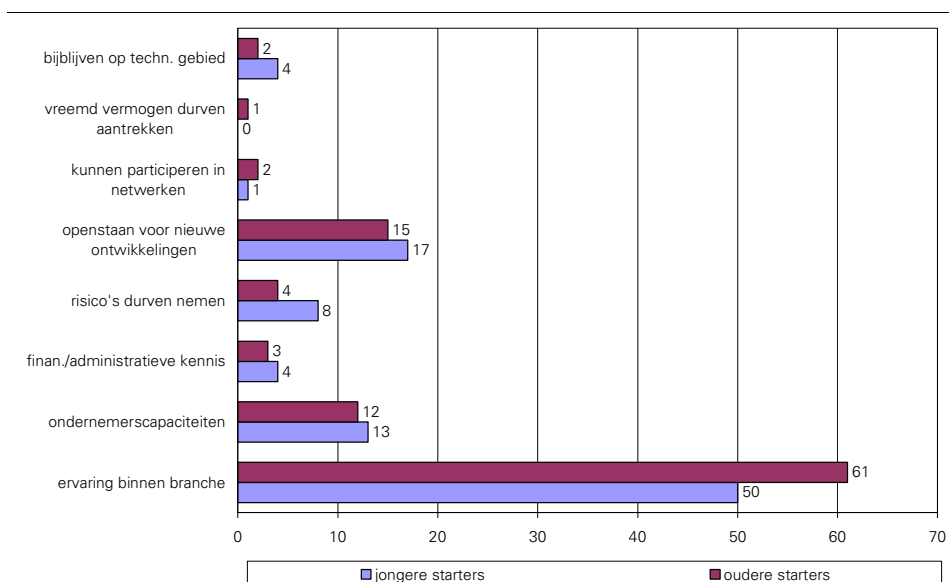
figuur 1 sterke eigenschappen (zeer sterk of sterk), in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters



Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 1998-2000.

Oudere starters hebben vooral veel ervaring binnen de branche
 De sterkste eigenschap/kwalificatie van de oudere starters is vooral de ervaring binnen de branche. Dit wordt aangegeven door 61% van de oudere starters (zie figuur 2). Hoewel dit ook door de jongere starters het meest als sterkste eigenschap/kwalificatie wordt aangegeven, ligt het percentage met 50 een stuk lager.

figuur 2 sterkste eigenschap, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters



Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 1998-2000.

3 Keuze voor ondernemerschap

Verskil in motieven tussen jongere en oudere starters om een eigen bedrijf te starten

In hoeverre diverse motieven een rol spelen om een eigen bedrijf te starten is voor de jongere en de oudere starters weergegeven in figuur 3.

De uitdaging en het eigen baas willen zijn worden door zowel de jongere als de oudere starters het meest genoemd als motief dat enigszins of sterk een rol speelde om een eigen bedrijf te beginnen. Ook het kunnen verrichten van specifieke werkzaamheden is een belangrijk motief geweest.

Bij de oudere starters spelen naar verhouding vaker de volgende motieven enigszins of sterk een rol om een eigen bedrijf te beginnen:

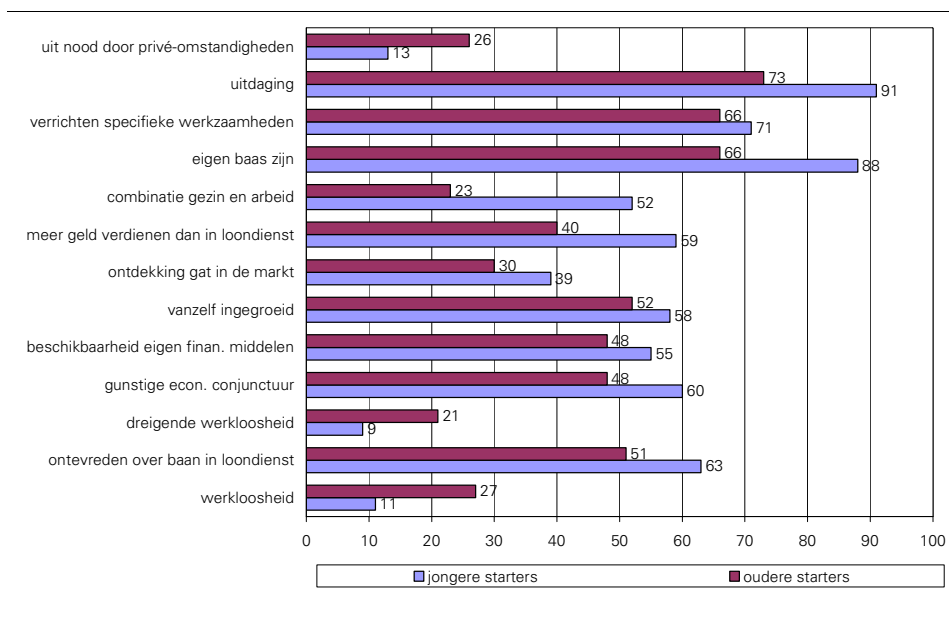
- uit nood geboren, door privé-omstandigheden;
- werkloosheid;
- dreigende werkloosheid.

Bij de jongere starters spelen als motieven vaker:

- uitdaging;
- wens om eigen baas te zijn;
- betere mogelijkheden om zorg voor het gezin en arbeid te combineren;
- mogelijkheid om meer geld te verdienen dan in loondienst.

De verschillen tonen een meer negatief geladen groep overwegingen voor de oudere starters in vergelijking met de jongere starters.

figuur 3 motieven om een eigen bedrijf te starten (enigszins of sterk), in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters



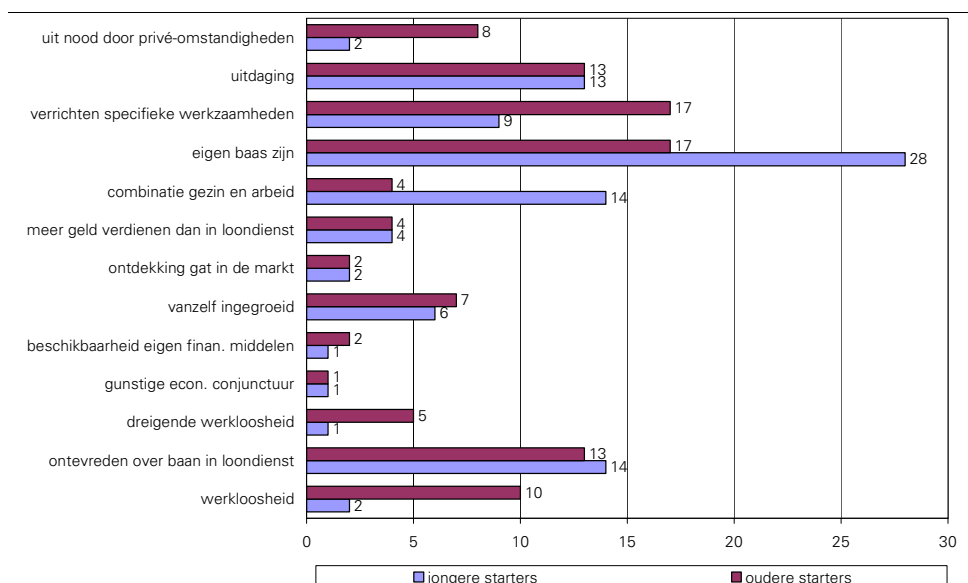
Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 1998-2000.

Belangrijkste motief voor jongere starters: het eigen baas zijn; bij oudere starters meer verschillende motieven

Het eigen baas zijn is door 28% van de jongere starters aangegeven als het belangrijkste motief om een eigen bedrijf op te zetten. Bij de oudere starters worden er meer diverse overwegingen als het belangrijkste motief genoemd: het eigen baas zijn, het kunnen verrichten van specifieke werkzaamheden, de uitdaging en ontevredenheid over de baan in loondienst (zie figuur 4).

Het kunnen verrichten van specifieke werkzaamheden wordt door de oudere starters vaker dan door de jongere starters aangegeven. Werkloosheid en uit nood geboren door privé-omstandigheden worden eveneens vaker als belangrijkste motief genoemd. De betere mogelijkheden om zorg voor gezin en arbeid te combineren en de wens om eigen baas te zijn worden naar verhouding minder vaak genoemd.

figuur 4 belangrijkste motief, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters



Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 1998-2000.

Oudere starters kiezen vooral voor de financiële en zakelijke dienstverlening

De oudere starters beginnen vaker een bedrijf in de financiële en zakelijke dienstverlening: 47% kiest voor deze sector, tegenover 36% van de jongere starters. De oudere starters kiezen minder vaak voor de bouw (oudere starters 11%, tegenover de jongere starters 17%).

tabel 3 sectorkeuze, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
industrie	3	2	3
bouw	17	11	16
handel	15	13	14
horeca, reparatie en vervoer	7	7	7
financiële en zakelijke dienstverlening	36	47	38
overige dienstverlening	22	20	22
totaal	100	100	100

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 1998-2000.

4 .Achtergrond van het starten

Geen nevenactiviteiten meer

Ruim 40% van de starters combineerde bij de start van het bedrijf het zelfstandig ondernemerschap met andere activiteiten (zie tabel 4). Vooral de jongere starters deden er nog andere activiteiten bij. In het merendeel van de gevallen betrof het werk in loondienst (rond 70% van de nevenactiviteiten). Dit was wat vaker het geval bij de oudere starters. De jongere starters combineerden vaker gezin, overige onbetaalde werkzaamheden en opleiding met de eigen onderneming. Van de oudere starters met andere activiteiten combineerde een kleine 10% het ondernemerschap met pensioen/VUT.

Een paar jaar na de start blijkt het merendeel van de starters zich uitsluitend te richten op de bedrijfsactiviteiten van de eigen onderneming. Zowel bij de jongere als bij de oudere starters combineert dan nog maar zo'n 20% de ondernemingsactiviteiten met andere activiteiten.

tabel 4 combinatie van ondernemerschap met andere activiteiten, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
andere activiteiten, bij de start	46	38	44
andere activiteiten, nu	22	19	21

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, metingen 1998-2000 en 2003.

Voor een grote groep oudere starters zijn de inkomsten nauwelijks van belang voor het levensonderhoud

De onderneming is enkele jaren na de start aanzienlijk meer van belang geworden voor het levensonderhoud. In het startjaar was 29% van de starters volledig en 21% voor een groot deel aangewezen op de inkomsten uit de gestarte onderneming. Inmiddels geldt dat voor respectievelijk 36% en 24% van de starters. Zowel bij de jongere als de oudere starters is een toename te constateren. Bij de oudere starters is nog een forse groep (27%) die voor het levensonderhoud zo goed als niet van de inkomsten uit de onderneming afhankelijk is (zie tabel 5).

tabel 5 mate waarin men voor het levensonderhoud is aangewezen op de inkomsten uit de onderneming, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
<i>situatie bij start</i>			
volledig of voor groot deel	51	47	50
voor een klein deel	18	14	17
zo goed als niet	31	39	33
totaal	100	100	100
<i>situatie nu</i>			
volledig of voor groot deel	62	54	60
voor een klein deel	19	19	19
zo goed als niet	19	27	21
totaal	100	100	100

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, metingen 1998-2000 en 2003.

Oudere starter nog vaak parttimer

Dat de onderneming voor de starters een belangrijkere rol is gaan spelen, komt ook tot uitdrukking in de tijd die aan de onderneming wordt besteed.

Van de ondernemers startte 42% het bedrijf als fulltime ondernemer (40 uur en meer per week). Na enkele jaren is 53% fulltime met het bedrijf bezig. Het percentage fulltimers is na een aantal jaren bij de jongere starters met 56% hoger dan bij de oudere starters (44%). Naar verhouding zijn de oudere starters vaak minder dan 20 uur per week actief in het bedrijf: oudere starters 27%, jongere starters 17% (zie tabel 6).

Zowel bij de jongere als bij de oudere starters is de helft van de ondernemers meer uren gaan werken in het bedrijf. Een kwart van de ondernemers is minder gaan werken in vergelijking met de startsituatie.

tabel 6 aantal uren per week werkzaam in het bedrijf, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
<i>situatie bij start</i>			
parttime, minder dan 20 uur	34	41	35
parttime, 20 tot minder dan 40 uur	23	26	23
fulltime, 40 uur en meer	43	33	42
totaal	100	100	100
<i>situatie nu</i>			
parttime, minder dan 20 uur	17	27	20
parttime, 20 tot minder dan 40 uur	27	29	27
fulltime, 40 uur en meer	56	44	53
totaal	100	100	100

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, metingen 1998-2000 en 2003.

5 Werkgelegenheid

Oudere starters willen vaker als eenpersoonsbedrijven blijven werken
Ongeveer één op de tien bedrijven had bij de start personeel in dienst. Het zijn de jongere starters die meer pretenties op dit terrein hebben: hier zijn meer starters die bij de start aangaven ernaar te streven in de toekomst personeel aan te nemen, en meer starters die na een paar jaar ook daadwerkelijk personeel hebben aangenomen.

Op dit moment heeft bijna een kwart van de bedrijven van de jongere starters personeel in dienst tegenover 13% van de bedrijven van de oudere starters. De bedrijven met groei van het personeelsbestand zijn dan ook met name te vinden bij de jongere starters. Van alle bedrijven die bij de start aangaven ernaar te streven in de toekomst werknemers in dienst te nemen, heeft tot nu toe 37% dat ook daadwerkelijk gedaan.

De huidige ongunstige economische situatie heeft invloed op het personeelsbeleid voor de komende jaren. De bedrijven zijn beduidend voorzichtiger geworden in hun voornemens ten aanzien van het aannemen van personeel. Dat geldt voor zowel jongere als oudere starters.

tabel 7 personeel in dienst bij de start en nu, bedrijven met groei van het personeelsbestand en bedrijven die nastreven personeel in dienst te nemen, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
bedrijven met personeel, bij de start	10	7	9
bedrijven met personeel, nu	23	13	20
bedrijven met groei van het personeelsbestand	20	10	18
nastreven werknemers in dienst te nemen, bij de start	20	11	18
nastreven werknemers in dienst te nemen, nu	6	2	5

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, metingen 1998-2000 en 2003.

6 Functioneren van het bedrijf

Oudere starters werkten in startjaar vaker met andere bedrijven samen
Ongeveer een derde van de starters werkte in het startjaar samen met een of meer andere ondernemingen. De oudere starters zochten vaker naar mogelijkheden om samen te werken. Na enkele jaren valt er nauwelijks meer verschil in samenwerkingsgraad te constateren.

tabel 8 samenwerking met andere bedrijven bij start en nu, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
samenwerking, bij de start	31	38	34
samenwerking, nu	31	30	31

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, metingen 1998-2000 en 2003.

Oudere starters streven minder vaak groei na
De belangrijkste doelstellingen die de starters na wilden streven bij de start van hun bedrijf waren het behouden van een overzichtelijk bedrijf en het verbeteren van het eigen vakmanschap, op afstand gevolgd door het verhogen van de kwaliteit van de producten (zie tabel 9).

De meeste doelstellingen hebben in de loop der jaren minder aandacht gekregen. Hierop geldt echter als uitzondering het behalen van een zo hoog mogelijke winst: dit wordt door de jongere starters meer nagestreefd, terwijl het bij de oudere starters licht aan belang heeft ingeboet. Het behouden van een overzichtelijk bedrijf wordt door beide groepen starters nog altijd van groot belang geacht.

Wat betreft de meeste doelstellingen voor de middellange termijn verschillen de oudere starters niet veel van de jongere starters. Zoals al eerder aangegeven, zijn de jongere starters meer gericht op groeien: dat vertaalt zich in een groter belang van uitbreiding of in dienst nemen van personeel en uitbreiding van het pand of verhuizing naar een ander pand. Daarnaast streven de jongere starters dus veel meer naar het behalen van een zo hoog mogelijke winst.

tabel 9 nastreven van doelstellingen op middellange termijn, bij de start en nu, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>		<i>oudere starters</i>		<i>totaal</i>	
	<i>bij de</i>		<i>bij de</i>		<i>bij de</i>	
	<i>start</i>	<i>nu</i>	<i>start</i>	<i>nu</i>	<i>start</i>	<i>nu</i>
eigen vakmanschap verbeteren	76	58	71	53	75	57
nieuwe markten bewerken	42	33	39	31	41	32
uitbreiding personeel	20	10	5	2	16	8
uitbreiding pand/verhuizing naar ander pand	19	12	6	5	16	10
kwaliteit producten verhogen	53	41	54	40	53	41
nieuwe vestiging(en) openen	4	3	1	2	3	3
behouden van een overzichtelijk bedrijf	83	78	80	76	82	77
behalen van een zo hoog mogelijke winst	44	49	36	33	42	45

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, metingen 1998-2000 en 2003.

Er is aan de starters ook gevraagd of men heel nadrukkelijk een omzetverhoging nastreeft. Ook in dit opzicht zijn de jongere starters ambitieuzer dan de oudere starters. Dat was al het geval bij de start en dat is nu nog zo, al lijkt voor beide groepen het ambitieniveau af te nemen (zie tabel 10).

tabel 10 streven naar omzetvergroting bij de start en nu, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
streven naar omzetvergroting, bij de start	47	32	43
streven naar omzetvergroting, nu	36	29	35

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, metingen 1998-2000 en 2003.

Bedrijfsprestaties bij oudere starters op lager niveau

Of jongere starters beter presteren dan oudere starters of andersom wordt op een aantal criteria bekeken. Tabel 11 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de bedrijven na een aantal jaren na de start, in 2003. Het gaat om de werkgelegenheidsontwikkeling, de omzetontwikkeling en de winstsituatie.

Op het gebied van de werkgelegenheid is in 2003 nauwelijks iets gebeurd. Bedrijven zijn terughoudend om personeel aan te nemen. Eerder is al aangegeven dat er nog maar weinig bedrijven zijn die nu aangeven naar personeelsuitbreiding in de toekomst te streven. Het percentage bedrijven dat het personeelsbestand in 2003 heeft uitgebreid ligt bij de bedrijven van de jongere starters iets hoger.

Wat betreft de omzetontwikkeling is het beeld bij de bedrijven van de jongere starters beduidend positiever: bij 40% is sprake van een omzettoename (oudere starters: 31%), terwijl bij de oudere starters een kwart werd geconfronteerd met een omzetsdaling. Ook voor 2004 zijn de jongere starters optimistischer gestemd: er zijn meer jongere starters die een omzetstijging voorzien en minder die een omzetsdaling verwachten.

De positievere omzetontwikkeling bij de jongere starters komt ook tot uitdrukking in de winstsituatie: 68% van de jongere starters heeft in 2003 een positief bedrijfsresultaat gerealiseerd, tegenover 57% van de oudere starters.

tabel 11 bedrijfsprestaties, diverse indicatoren, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
werkgelegenheidsgroei in 2003	12	6	11
omzetgroei in 2003	40	31	38
omzetzakking in 2003	18	25	19
verwachte omzetgroei in 2004	45	39	43
verwachte omzetzakking in 2004	9	18	11
winst in startjaar	53	51	53
winst in 2003	68	57	65

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, metingen 1998-2000 en 2003.

7 Investerings

Oudere starters beginnen met lager startkapitaal

Bijna de helft van de starters is begonnen met minder dan € 4.500 als startkapitaal. Slechts één op de vijf had bij de start € 22.500 of meer ter beschikking. Bij de jongere starters is bijna een kwart (23%) met 22.500 euro of meer van start gegaan, tegenover 16% van de oudere starters (zie tabel 12).

tabel 12 hoogte startkapitaal, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

<i>startkapitaal in euro's</i>	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
minder dan 4.500	44	40	43
4.500 tot 11.500	19	22	20
11.500 tot 22.500	14	22	16
22.500 tot 45.000	13	8	11
45.000 of meer	10	8	10
totaal	100	100	100

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 1998-2000.

Oudere starters vaker uitsluitend met eigen kapitaal van start

De oudere starters steken vaker uitsluitend eigen geld in het bedrijf (77%) dan de jongere starters (66%). Het komt bij de oudere starter heel weinig voor dat als men geld leent voor het startkapitaal, dit geheel bestaat uit geleend geld. Er is dan vaak sprake van combinatie met een deel eigen geld (zie tabel 13).

tabel 13 herkomst startkapitaal, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
alleen eigen geld	66	77	69
alleen geleend geld	13	8	12
beide	21	15	19
totaal	100	100	100

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 1998-2000.

Oudere starters zijn minder bezig met groei van het bedrijf

Al eerder is aangegeven dat de jongere starters met veel ambitie van start zijn gegaan: nastreven van omzet- en werkgelegenheids groei. Dit komt ook terug in de mate waarin de onderscheiden groepen starters met investeringsplannen van start zijn gegaan. Veel jongere starters hadden investeringsplannen voor het eerste jaar (64% had plannen, waarvan 40% al zeker was van de investeringen). De oudere starters waren terughoudender: 52% had plannen voor het eerste jaar, waarvan 30% met concrete plannen.

tabel 14 investeringsplannen in het eerste jaar, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
geen plannen	36	48	39
wel plannen, maar nog onzeker	38	36	38
concrete plannen	26	16	23
totaal	100	100	100

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 1998-2000.

Oudere starters investeren lagere bedragen

Opvallend is dat in 2002 en in 2003 er nauwelijks verschil is tussen de jongere en de oudere starters betreffende de investeringsbereidheid.

In 2002/2003 heeft 33% van de jongere starters extra middelen ingezet, bij de oudere starters lag dat met 28% iets lager. Wel is er verschil in de bedragen die ingezet zijn: de investerende jongere starters hebben naar verhouding meer extra middelen ingezet dan de oudere starters (zie tabel 15).

Het percentage starters met investeringsplannen (in 2003) loopt tussen de jongere en de oudere starters ook nauwelijks uiteen: 42% van de jongere starters tegenover 40% van de oudere starters. Ook hier zijn de jongere starters die plannen hebben om te investeren, van plan een hoger bedrag te investeren dan de oudere starters (zie tabel 16).

tabel 15 extra middelen ingezet in de laatste 12 maanden (2002/2003), in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
nee	67	72	68
ja, tot 10.000 euro	18	21	19
ja, 10.000 euro of meer	15	7	13
totaal	100	100	100

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 2003.

tabel 16 investering extra middelen in de komende 12 maanden (2003/2004), in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
nee	58	60	59
ja, tot 10.000 euro	23	30	25
ja, 10.000 euro of meer	19	10	16
totaal	100	100	100

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 2003.

8 Knelpunten

Problemen/knelpunten in het eerste jaar: in het algemeen 'minder grote knelpunten'

In het eerste levensjaar van het bedrijf hebben de starters in het algemeen niet erg veel grote knelpunten ondervonden: in de meeste gevallen gaat het om 'een minder groot knelpunt'. 20% heeft helemaal geen knelpunten ondervonden.

De meest genoemde grote knelpunten zijn vermeld in tabel 17. De concurrentie vormde het grootste probleem. Verschillen tussen de jongere en de oudere starters zijn te zien op het vlak van het verkrijgen van personeel en de verzorging van de financiële administratie. Het is niet verwonderlijk dat het aantrekken van personeel bij de jongere starters een groter probleem oplevert dan bij de oudere starters, daar zij vaker het streven hadden om te groeien.

Als *belangrijkste* knelpunt in het eerste jaar wordt vaak het ontwikkelen van afzetgebieden aangegeven (15% van de starters met een of meer knelpunten). Vooral onder de oudere starters wordt dit door een grote groep als belangrijkste knelpunt ervaren: 24% tegenover 12% bij de jongere starters.

tabel 17 grote problemen/knelpunten in het eerste jaar, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

<i>aspect</i>	<i>jongere starter</i>	<i>oudere starter</i>	<i>totaal</i>
concurrentie	11	13	11
tekort aan personeel	7	4	7
het ontwikkelen van afzetgebieden	7	8	7
vestigingspunt/pand/bedrijfsruimte	7	5	7
verzorging financiële administratie	5	9	6
geen	18	21	19

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 1998-2000.

Problemen/knelpunten een aantal jaren na de start: oudere starters hebben moeite met het ontwikkelen van afzetgebieden

Ook een aantal jaren na de start ondervinden de starters in het algemeen 'minder grote problemen'. Het meest genoemde grote knelpunt vormt het betalingsgedrag van klanten. Andere grote problemen/knelpunten worden ervaren op het gebied van concurrentie en het ontwikkelen van afzetgebieden (zie tabel 18). Vooral veel oudere starters ondervinden op deze terreinen grote problemen. De jongere starters ondervinden wat meer problemen in het kader van de groei: op het gebied van financiering (de houding van de banken) en het personeelsbeleid (aantrekken van gekwalificeerd personeel en arbeidsregelgeving).

tabel 18 grote problemen/knelpunten een aantal jaren na de start, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

<i>aspect</i>	<i>jongere starter</i>	<i>oudere starter</i>	<i>totaal</i>
tijdige betaling door klanten	12	10	12
concurrentie	11	14	11
ontwikkelen van afzetgebieden	7	20	10
houding van bank/financiers	7	4	6
aantrekken van gekwalificeerd personeel	6	2	5
arbeidsregelgeving	5	2	4
geen knelpunt	21	24	22

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, meting 2003.

Als veruit het *belangrijkste* knelpunt in 2003 wordt door de oudere starters het ontwikkelen van afzetgebieden genoemd, nl. door 37% van de oudere starters met een of meer knelpunten. Bij de jongere starters ligt het aandeel op 13% (oudere en jongere starters samen: 19%).

De concurrentie wordt wat vaker door de jongere starters als belangrijkste knelpunt genoemd (9%, tegenover de oudere starters 3%).

9 Toekomstverwachting

Zowel jongere als oudere starters zouden in dezelfde mate weer kiezen voor het zelfstandig ondernemerschap

Vergeleken met een jaar na de start, zijn de ondernemers enkele jaren na de start iets onzekerder geworden om, als zij opnieuw voor de keuze zouden staan voor zelfstandig ondernemerschap, hier weer voor te kiezen. Een jaar na de start zou 96% zonder meer weer zelfstandig ondernemer worden, tegenover 84% in 2003. Naar leeftijd is geen verschil te constateren.

Oudere starters zijn minder positief over toekomst van het bedrijf

De oudere starters zijn aanzienlijk minder positief geworden over de toekomst van hun bedrijf. Na één jaar zag zowel bij de jongere als bij de oudere starters zo'n 90% de toekomst met (zeer veel) vertrouwen tegemoet. Met name bij de oudere starters is dit vertrouwen flink geslonken (zie tabel 19).

tabel 19 visie op de toekomst van het bedrijf, in procenten van het totale aantal jongere en oudere starters

	<i>jongere starters</i>	<i>oudere starters</i>	<i>totaal</i>
zeer succesvol / met vertrouwen, bij start	91	89	91
zeer succesvol / met vertrouwen, nu	76	58	72

Bron: EIM, starterspanels 1998-2000, metingen 1998-2000 en 2003.

10 Samenvatting

De oudere starters beginnen als regel een klein bedrijf en willen dat ook zo houden. Daarmee onderscheiden de oudere starters zich van hun jongere collega's, die meer gericht zijn op groei. Dit komt tot uitdrukking in de doelstellingen en in de financiële inzet ten behoeve van het bedrijf. De praktijk is hiermee in overeenstemming: bedrijven van de oudere starters groeien in de jaren na de start meestal niet en het investeringsniveau ligt lager. Daarnaast werken de oudere starters vaker parttime in het bedrijf.

Dat de oudere starters minder groeiambities hebben en dat hun bedrijven lager scoren op de verschillende prestatie-indicatoren deert hen als regel niet, want voor het levensonderhoud zijn de oudere starters minder vaak geheel of voor een groot deel afhankelijk van de inkomsten uit het bedrijf dan de jongere starters.

Netwerken zijn een ander belangrijk verschil tussen de oudere en de jongere starters: de oudere starters zeggen vaker goed te kunnen participeren in relevante netwerken en zij werken ook vaker direct vanaf de start samen met andere bedrijven. De capaciteiten waarover de jongere starters in grotere mate beschikken, zijn in overeenstemming met de groeiambities: risico's durven nemen en vreemd vermogen durven aantrekken.

Ter afsluiting zijn in tabel 20 de verschillen tussen de oudere en de jongere starters puntsgewijs op een rij gezet.

tabel 20 verschillen tussen oudere en jongere starters

		<i>vaker</i>	
		<i>oudere starter</i>	<i>jongere starter</i>
geslacht		man	
opleidingsniveau		hoger opleidingsniveau	
capaciteiten		participeren in relevante netwerken	ondernemerscapaciteiten risico's durven nemen vreemd vermogen durven aantrekken
motief		uit nood geboren (dreigende) werkloosheid	uitdaging wens om eigen baas te zijn betere combinatiemogelijkheden zorg gezin en arbeid mogelijkheid meer geld te verdienen dan in loondienst
sector		financiële en zakelijke dienstverlening	bouw
achtergrond			bij start: combinatie met andere activi- teiten meer afhankelijk van inkomsten bedrijf
tijdsbeslag		parttimer	fulltimer
doelen		bij start: (nastreven) zonder personeel	bij start: (nastreven) met personeel groeiers nastreven: uitbreiding pand/verhuizing naar ander pand nastreven: behalen van een zo hoog mogelijke winst nastreven: omzetvergroting
samenwerking		bij start: meer samenwerking	
prestaties			omzettoename 2003, 2004 winst 2003
investeringen		eigen kapitaal	hoogte startkapitaal investeringenplannen in eerste jaar hogere investeringen in 2002/2003/2004
knelpunten		ontwikkeling afzetgebieden	
toekomstvisie bedrijf			zeer succesvol/met vertrouwen

De resultaten van het Programma MKB en Ondernemerschap worden in drie reeksen gepubliceerd, te weten: Research Reports, Strategische Verkenningen en Publieksrapportages. De meest recente rapporten staan (downloadable) op: www.eim.nl/mkb-en-ondernemerschap.

Recente Publieksrapportages

A200409	5-1-2005	De kracht van de organisatie
A200408	18-11-2004	Succesvol op weg op de elektronische snelweg!!
A200407	2-11-2004	Toetredingsbarrières in de praktijk: Veranderingen in de hoogte van toetredingsbarrières in het notariaat en de makelaardij
A200406	12-10-2004	Ga direct naar een standaard reïntegratietraject, ga niet langs start
A200405	14-9-2004	Ondernemen in de Sectoren
A200404	11-8-2004	Innovatief ondernemerschap en de rol van de brancheorganisaties: Een exploratieve toets
A200403	11-8-2004	Starten in de recessie
A200402	5-7-2004	Kleinschalig Ondernemen 2004
A200401	22-6-2004	Monitor Administratieve Lasten Bedrijven 2003
A200318	15-6-2004	Maatschappelijk verantwoord ondernemen in het midden- en kleinbedrijf
A200317	28-5-2004	Wordt de spoeling dun?
A200316	22-4-2004	Entrepreneurial Attitudes Versus Entrepreneurial Activities (GEM)
A200315	10-3-2004	Rechtsvormkeuze in het MKB
A200314	12-3-2004	Bedrijvendynamiek en werkgelegenheid - periode 1987-2002
A200313	18-2-2004	Het Eureka-gevoel van ICT-gebruik
A200312	12-2-2004	Ondernemen in het Ambacht 2004
A200311	10-2-2004	Ondernemen in de Industrie 2004
A200310	5-2-2004	Ondernemen in de Diensten 2004
A200309	22-1-2004	Onevenredig belast! Administratieve lasten in het kleinbedrijf 2002
A200308	20-1-2004	Ondernemen in de Detailhandel 2004
A200307	17-12-2003	Kansrijker door samenwerking
A200306	10-12-2003	Ondernemen in de Groothandel 2004
A200305	30-10-2003	De innovativiteit van de Nederlandse industrie, 1998-2000
A200304	14-10-2003	Grenzen aan verantwoordelijkheid
A200303	15-9-2003	Monitor Administratieve Lasten Bedrijven 2002
A200302	1-7-2003	Entrepreneurship in the Netherlands; Knowledge transfer: developing high-tech ventures
A200301	17-6-2003	Kleinschalig Ondernemen 2003
A200215	23-4-2003	Arbeidsomstandigheden en verzuim in het midden- en kleinbedrijf
A200214	26-3-2003	Ondernemen in de Diensten 2003
A200213	1-4-2003	Bedrijvendynamiek en werkgelegenheid - Editie 2002
A200212	21-3-2003	Ondernemen in de Detailhandel 2003
A200211	26-3-2003	Ondernemen in de Groothandel 2003
A200210	18-3-2003	Hoe slim zijn jonge ondernemingen?

A200209	14-3-2003	De kortste route naar een kennisrijk MKB
A200208	11-3-2003	Ondernemen in de Industrie 2003
A200207	6-3-2003	Ondernemen in het Ambacht 2003
A200206	10-12-2002	De innovativiteit van de Nederlandse industrie en dienstensector 2002
A200205	6-12-2002	Entrepreneurship Under Pressure
A200204	1-10-2002	ZZP'ers in de tijd gevolgd
A200203	26-9-2002	Het belang van importeren voor het MKB
A200202	10-10-2002	Kleinschalig Ondernemen 2002
A200201	29-7-2002	Het midden- en kleinbedrijf in de jaren 2003-2006
A200118	16-5-2002	Monitor Administratieve Lasten Bedrijven 2001
A200117	7-3-2002	De kracht van het idee
A200116	28-3-2002	De innovativiteit van de Nederlandse industrie - Editie 2001: Ontwikkelingen in de tijd
A200115	13-3-2002	The Long Road to the Entrepreneurial Society
A200114	8-3-2002	Monitor Administratieve Lasten Bedrijven 2000
A200113	14-2-2002	Voor wie niet altijd 'Kleinduimpje' in ondernemersland wil blijven
A200112	7-3-2002	Entrepreneurship in the Netherlands; Innovative Entrepreneurship: New Policy Challenges!
A200111	23-1-2002	Waarom investeren jonge bedrijven?
A200110	17-1-2002	Stimulering van het MKB
A200109	22-1-2002	Ondernemen in de Diensten 2002
A200108	22-1-2002	Ondernemen in de Detailhandel 2002
A200107	9-1-2002	Ondernemen in de Groothandel 2002